

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування

Державні та муніципальні фінанси

(назва магістерської програми)

на тему: **«Державний бюджет як інструмент макроекономічного
регулювання»**

(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету

Бузіян Ірина Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Волохова Ірина Семенівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми Бюджет виступає не тільки основним фінансовим планом створення централізованого фонду держави і перерозподілу державних фінансових ресурсів з метою надання суспільних благ населенню, бюджет – є також одним з дієвих засобів макроекономічної стабілізації та економічного зростання країни. Фактично Державний бюджет забезпечує життєздатність країни, розвиток її економіки, охорони здоров'я, освіти і культури, можливості соціального захисту населення. Через бюджет держава мобілізує необхідні фінансові ресурси задля здійснення видатків шляхом фінансування пріоритетних напрямів виробництва, соціально-культурного розвитку, приймає та активізує заходи в напрямку збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також їх цільового і економного витрачання відповідно до функцій держави. Зазначене зумовлює необхідність проведення комплексу заходів на рівні держави та органів місцевого самоврядування для забезпечення повного і своєчасного надходження фінансових ресурсів до бюджету та здійснення видатків, постійного моніторингу доходів і витрат бюджету, а також визначення їх впливу на економіку.

Бюджет є визначною ланкою фінансової системи держави. Динамічний розвиток суспільства та перебудова фінансових відносин висувають все нові вимоги до управління бюджетною системою та бюджетним процесом, зокрема. В зв'язку з цим, бюджет перетворюється на вагомий інструмент управління фінансовою системою та економічними процесами взагалі. Фінансова система, доходи та видатки Державного бюджету, функціонування податкової системи та ефективність витрачання бюджетних коштів у сучасному українському суспільстві наразі привертає до себе головну увагу теоретиків, практиків, політиків, суспільство у цілому.

Проблеми бюджетної системи, її складових, формування доходної та видаткової частин Державного бюджету є предметом ґрунтовного дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: Т.Г. Бондарук, І.С. Волохова, В.Г. Дем'янишин, О. Кириленко, І.О. Луніна, В.М. Опарін, Ц. Огонь, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічник, В.М. Федосов, І.Я. Чугунов та ін.

Віддаючи належне зазначеним науковим розробкам зарубіжних і вітчизняних вчених з цієї проблематики, слід вказати, що недостатньо дослідженим є роль Державного бюджету України як інструмента макроекономічного регулювання. Тому тема кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра є актуальною.

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів подальшого удосконалення управління доходами та видатками Державного бюджету в напрямку макроекономічної стабілізації.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність бюджету, Державного бюджету, бюджетної системи та визначити її роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку суспільства;
- дослідити еволюцію наукових підходів щодо сутності Державного бюджету як макроекономічної категорії;
- проаналізувати доходну та видаткову частини Державного бюджету України за останні роки;
- з'ясувати вплив факторів зміни обсягів і структури доходів та видатків Державного бюджету на макрофінансову стабілізацію;
- проаналізувати дефіцит Державного бюджету та виявити його вплив на економіку країни;
- розробити рекомендації з удосконалення управління доходної та видаткової частин Державного бюджету задля забезпечення умов стійкого економічного зростання;
- визначити шляхи скорочення дефіциту Державного бюджету України.

Об'єкт дослідження Державний бюджет як інструмент реалізації бюджетної політики, за допомогою якого досягаються цілі розвитку національної економіки.

Предмет дослідження теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з використанням Державного бюджету в якості інструмента макроекономічного регулювання.

Методи дослідження Методологічною основою дослідження кваліфікаційної роботи є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як: системний аналіз, синтез, дедукція, індукція, економіко-статистичні методи. У дослідженні також застосовано графічний метод, метод моделювання, групувань, вибірок тощо.

Інформаційна база дослідження Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові та законодавчі акти з питань реалізації державної фінансової політики в Україні, звіти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, матеріали Держкомстату України, Рахункової палати України, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних економістів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (85 найменувань) та 8-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 121 сторінок. Основний зміст викладено на 92 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 24 рисунків.

Публікації. Результати дослідження були апробовані на Студентській науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи», проведеної 20-14 листопада 2017 року. Доповідь здійснена на тему: «Державний бюджет як інструмент макроекономічного регулювання».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ» освітлюється економічна сутність Державного бюджету України, його роль у розв'язанні проблем економічного зростання; розглядаються методи, джерела формування та класифікація доходів та видатків Державного бюджету України, висвітлюються проблеми їх мобілізації, розглядається зарубіжний досвід з формування Державного бюджету.

У другому розділі «ПРАГМАТИКА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ» проведено аналіз доходної та видаткової частини Державного бюджету України. Зокрема проводиться аналіз податкових та неподаткових надходжень. Досліджуються фактори впливу на виконання доходної та видаткової частин Державного бюджету. Аналізується дефіцит Державного бюджету України.

У третьому розділі «ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БЮДЖЕТОМ ЯК ІНСТРУМЕНТОМ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ» автором запропоновані шляхи оптимізації формування доходної частини Державного бюджету України, підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів та зменшення обсягу дефіциту Державного бюджету.

ВИСНОВКИ

Дослідження сутності бюджету дозволило зробити висновок, що він, з одного боку, є об'єктивною економічною категорією, яка відображає сферу економічних відносин, а з іншого – виступає як продукт функціонування держави у формі закону та управлінської діяльності людей, а також як фінансовий план, у якому відображаються процеси формування та використання фінансових ресурсів, на підставі чого здійснюється розпис доходів і видатків держави або її адміністративно-територіальної одиниці на визначений строк.

Державний бюджет є основним фінансовим планом держави на бюджетний період, який являє собою кошторис (розпис) доходів та видатків основного централізованого фонду фінансових ресурсів країни.

У Державному бюджеті відтворена структура видатків і доходів держави. Видатки показують напрями й цілі бюджетних асигнувань і визначаються характером досить різноманітних функцій держави, які зазвичай об'єднуються у три великі групи: політичні, економічні та соціальні. Державні доходи становлять фінансову базу її функціонування та стабільного розвитку.

З проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження формування доходів та використання коштів Державного бюджету України за ряд років можна зробити наступні висновки:

Протягом 2012 – 2016 років найбільшу частку доходів Державного бюджету складали податкові надходження – більше 75%, частка неподаткових надходжень за досліджуваний період знизилася до 17,5% в 2016 році. Розраховані показники свідчать, що роль податкових надходжень є дуже значна, а тому ефективність здійснення державою покладених на неї функцій та добробут суспільства в основному залежить від розміру сплачених податків.

Основними неподатковими надходженнями Державного бюджету є власні надходження бюджетних установ, доходи від власності та підприємницької діяльності (у тому числі надходження від Національного банку України), а також адміністративні збори та платежі. Питома вага неподаткових надходжень в Державному бюджеті знизилася за досліджуваний період на 2,9 відсоткових пункти, але в абсолютній сумі зросла майже в два рази, суттєво зросли надходження від НБУ (особливо у 2015 році, що пов'язано зі зростанням валютного курсу) та власні надходження бюджетних установ.

Серед податкових надходжень Державного бюджету найбільшу питому вагу займає податок на додану вартість. За період, що досліджувався, значні зміни в структурі доходів спостерігалися відносно податку на доходи фізичних осіб (частка зросла з 2,6% в 2012 році до 11,9% в 2016 році), акцизного податку (частка зросла з 13,5% в 2012 році до 17,9% в 2016 році), плати на за користування надрами (частка зросла з 0,6% в 2012 році до 7,9% в 2016 році). При цьому значно зменшилися частки таких податків, як податок на прибуток підприємств (з 20,1% в 2012 році до 10,8 % в 2016 році), інших податків (з 7,9% в 2012 році до 0,9 % в 2016 році).

Наразі на доходну частину Державного бюджету України негативно впливає чимало факторів, зокрема:

- існування тіньових схем ведення бізнесу;
- неузгодженість потреб у податкових надходженнях з можливостями їх отримання;
- недосконалість правових норм щодо забезпечення державного контролю в процесі управління ресурсами. Тому дуже важливо проводити ефективну політику у всіх сферах життя, для майбутнього збільшення доходної частини Державного бюджету України, щоб зменшити різницю між доходами та видатками держави.

Сукупний рівень державних видатків в Україні є доволі високим - (приблизно 30% ВВП) порівняно з іншими країнами світу, особливо серед країн з середнім рівнем доходів. Масштаб державних видатків з урахуванням квазіфіскальних витрат все ще є вищим за оптимальний, хоча структурні перетворення, здійсненні в 2014-2016 рр. та висока інфляція дозволили скоротити рівень перерозподілу ВВП через державний сектор.

В 2016 році в порівнянні з 2012 роком частка видатків на обслуговування боргу зросла на 10 відсоткових пункти (з 9% в 2012 році до 19 % - в 2016 році), на оборону на 7 відсоткових пункти (з 5% в 2012 році до 12% - в 2016 році) та соціальний захист на 3 відсоткових пункти (з 28% в 2012 році до 31% - в 2016 році) . При цьому знизилася за цей період частка видатків бюджету на

економічну діяльність - на 12 відсоткових пункти (з 18% в 2012 році до 6% - в 2016 році) та освіту (з 11% в 2012 році до 7% - в 2016 році).

За економічною класифікацією найбільшу частку займають поточні видатки, які становлять 96 – 98 % видатків Державного бюджету.

Аналіз інформації про бюджетні видатки за 2012 – 2016 роки дає підстави стверджувати, що в останні роки в їх структурі відбулися певні зміни. Спостерігається зростання частки видатків на виконання загальнодержавних функцій та на потреби оборони. На сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що, на нашу думку, є однією з причин гальмування економічного розвитку країни.

Економіка України так і не змогла подолати негативні впливи світової фінансової кризи 2008– 2009 років і стабілізувати стан державних фінансів, тому, починаючи з 2009 роки і по теперішній час (крім 2011 року), обсяг дефіциту Державного бюджету перевищує обсяг капітальних видатків. За напрямками дефіцитного фінансування в Україні преважає пасивний бюджетний дефіцит, кошти від покриття якого спрямовуються на поточні видатки бюджету, як то: соціальні трансферти, виплата зарплати у бюджетній сфері тощо.

Підсумки проведеного дослідження, можна зробити висновок, що бюджетний дефіцит на сьогоднішній день досить актуальне та складне явище. Він являє собою перевищення видатків Державного бюджету над його доходами та є показником негативних явищ в економіці, що зумовлюють інфляцію національної грошової одиниці. На дефіцит бюджету впливають багато причин, головна з яких – неефективність податкової та фіскальної політики держави. Тому, протягом багатьох років Державний бюджет був дефіцитним, оскільки не вистачало необхідних надходжень для здійснення необхідних видатків.

Пропонуємо наступні рекомендації щодо удосконалення управління доходною та видатковою частинами Державного бюджету:

1. Зростання доходів бюджету без створення значних перешкод для економічного розвитку та без продукування негативних соціальних імпульсів можна отримати за рахунок:

- посилення фіскального навантаження на господарську діяльність, пов'язану з експлуатацією природних ресурсів;

- відмови від збільшення пільг з ПДВ;

- запровадження підвищеної ставки ПДВ в розмірі 23 % на товари розкоші;

- розширення групи підакцизних товарів. Зокрема, до об'єктів оподаткування акцизним податком можна віднести операції з придбання товарів споживання, яких є: товарами преміум-класу; є шкідливими для здоров'я. Це б дозволило не лише збільшити доходи бюджетів, а здійснити певний позитивний стимулюючий вплив, зокрема обмеження вживання шкідливих продуктів харчування;

- посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків.

2. Основними завданнями оптимізації видатків Державного бюджету мають бути наступні:

- зменшення до оптимального рівня видатків на утримання органів державно влади і управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури названих органів;

- збільшення до оптимального рівня видатків державним підприємствам для підтримання їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації. Серед цих видатків першочерговому фінансуванню підлягають сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс та обробна промисловість;

- раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму);

- оптимізація видатків Державного бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження госпрозрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування;

- оптимізація мережі виконавців бюджетних програм;

- узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду.

Негативні наслідки, такі як фінансові, економічні та соціальні, від значного обсягу бюджетного дефіциту потребують розроблення системи заходів, проведення активної фінансової політики, що застосовується у світовій практиці методів боротьби з дефіцитом. У програму конкретних заходів щодо скорочення бюджетного дефіциту варто включити і послідовно проводити в життя такі заходи, що, з одного боку, стимулювали б надходження коштів у бюджетний фонд країни, а з іншого боку – сприяли скороченню державних витрат. Сюди можна віднести такі заходи:

- зміна напрямів інвестування бюджетних коштів у галузі економіки з метою значного підвищення фінансової віддачі від кожної гривни;

- оптимізація воєнних витрат;

- зберігання фінансування лише найважливіших соціальних програм, мораторій на прийняття нових, що потребують значного бюджетного фінансування;

- заборона Національному банку надавати кредити урядовим структурам будь-якого рівня без належного оформлення заборгованості державними цінними паперами.

АНОТАЦІЯ

Бузіян І.Д., «Державний бюджет як інструмент макроекономічного регулювання»
(прізвище та ініціали студента) (назва кваліфікаційної роботи)

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – Державний бюджет як інструмент реалізації бюджетної політики, за допомогою якого досягаються цілі розвитку національної економіки.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти побудови бюджетної системи України, суть, призначення та роль Державного бюджету як інструмента макроекономічного регулювання. Досліджуються особливості формування доходів та видатків Державного бюджету України.

Проаналізована доходна та видаткова частини Державного бюджету України. Досліджено дефіцит Державного бюджету та його вплив на економіку України.

Запропоновано, на підставі вивчення зарубіжного досвіду, напрями удосконалення формування системи доходів Державного бюджету України, удосконалення управління видатками, шляхи скорочення дефіциту Державного бюджету України.

Ключові слова: Державний бюджет, податки, доходи Державного бюджету, видатки Державного бюджету, бюджетний дефіцит.

ANNOTATION

Buziyan I.D., the «State budget as instrument of the macroeconomic adjusting»
(students surname and initials) (work title)

thesis for Master degree in specialty «Finances, banking and insurance »
under the program «State and municipal finances»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2017

Thesis consists of three chapters. Object of study - the State budget as instrument of realization of fiscal policy, by which gained end development of national economy.

The theoretical aspects of construction of the budgetary system of Ukraine, essence, setting and role of the State budget, are in-process examined as an instrument of the macroeconomic adjusting. The features of forming of profits and charges of the State budget of Ukraine are probed.

Analysed profitable and expense parts of the State budget of Ukraine. Investigational deficit of the State budget and its influence on the economy of Ukraine.

It is offered, on the basis of study of foreign experience, directions of improvement of forming of the system of profits of the State budget of Ukraine, improvement of management charges, ways of narrowing of the deficit of the State budget of Ukraine.

Keywords: The state budget, taxes, profits of the State budget, charges of the State budget, budgetary deficit.